
ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ. ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА. УПРАВЛІННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ. ВИРОБНИЦТВО. ПОСЛУГИ. ЦІНИ

УДК 336.225

Вагілевич А.А.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОДАТКОВИХ МЕТОДІВ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

В статті здійснено спробу класифікувати податкові методи в системі державного регулювання національної економіки, для цього розглянуто існуючі підходи до систематизації, зокрема, за рівнями впливу, за масштабом, за характером дії, за тривалістю дії. Визначено ознаки, за якими можна класифікувати податкові методи: за рівнем впливу; за масштабом впливу; за характером дії; за тривалістю дії; за функціональною ознакою; за етапом податкового менеджменту; за механізмами реалізації; за обов'язковістю. Наведено загальну характеристику для кожного з податкових методів, які наведені у запропонованій класифікації. Доведено, що з існуючих податкових методів кожен може одночасно класифікуватися за різними ознаками.

Ключові слова: державне регулювання національної економіки, податкові методи, податкова система, класифікація.

Актуальність

Державне регулювання має важливе значення у розвитку вітчизняної економіки. На жаль, українська економіка й досі більш наближена до економіки перехідного типу, ніж до ринкової. Тривале функціонування більшості існуючих підприємств в умовах командної економіки значно гальмує перехід до сучасних стандартів як у виробничих технологіях, так і в управлінні підприємствами. Це спонукає до широкого застосування методів державного регулювання економіки країни. Незважаючи на те, що податкові методи справляють опосередкований вплив на економіку країни, вони є найбільш популярними серед економічних методів державного регулювання. Це пояснюється різноманітністю існуючих податкових методів, що дозволяє як стимулювати економічне зростання, так і застосувати стримуючі інструменти, коли слід загальмувати темпи зростання інфляції. При цьому широкий спектр податкових методів зумовлює необхідність правильного застосування кожного з цих методів. Між податковими методами існує протиріччя, яке полягає в тому, що застосовуючи методи фіскальної спрямованості уряд зменшує дефіцит державного бюджету, але гальмує економічний розвиток, і навпаки, стимулюючі методи позитивно впливають на зростан-

ня економіки, але призводять до збільшення дефіциту державного бюджету. Тому застосування податкових методів вимагає усвідомлення можливих наслідків порушення балансу між фіскальною та стимулюючою функціями податків. Складність застосування податкових методів зумовлює необхідність їх більш детально дослідження.

Постановка завдання

Дослідженням податкових методів регулювання економіки займалися такі вчені, як І. Атаманенко, В. Гланц, Г. Івах, В. Кміть, Є. Лазарева, Н. Крючкова, Д. Рева, А. Свищук, О. Сидорович, І. Ясенова та інші. Більшість наукових публікацій зосереджена або на окремому податковому методі, або на застосуванні податкових методів до конкретної економічної галузі, зокрема до інноваційного розвитку економіки. При цьому досліджень, в яких подана розгорнута класифікація податкових методів дуже мало, що й зумовлює необхідність здійснення подальшого наукового пошуку у цьому напрямі.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідити існуючі підходи до систематизації податкових методів і запропонувати власну класифікацію податкових методів державного регулювання економіки. Для досягнення цієї мети було визначено такі зав-

дання:

- розглянути існуючі підходи до систематизації податкових методів;
- визначити ознаки, за якими можна класифікувати податкові методи;
- запропонувати класифікацію податкових методів державного регулювання економіки.

Результати

Податкові методи належать до методів державного регулювання економіки. Залежно від засобів впливу методи державного регулювання економіки поділяються на адміністративні, правові, економічні. Податкові методи належать саме до економічних методів державного регулювання. У більшості джерел зазначаються бюджетно-податкові методи державного регулювання [10], як єдине ціле. А. Кириченко досліджуючи бюджетно-податкову політику, стверджує, що «бюджетно-податкова» та «фіскальна (податкова) політика» є поняттями тотожними [4]. Вважаємо це твердження хибним. Адже бюджетна політика передбачає заходи щодо розподілу ресурсів між верствами населення, галузями національної економіки та органами влади з метою виконання державних функцій. Роль податкової політики полягає лише в мобілізації коштів для виконання державних функцій. При цьому фіскальні органи не мають повноважень щодо подальшого розподілу цих коштів та контролю за їх цільовим використанням.

Податкові методи – це сукупність заходів державного регулювання, які спрямовані на управління економікою за допомогою податків та притаманних їм функцій. Завдання податкових методів полягає у тому, щоб застосовуючи різні податкові інструменти досягти балансу між фіскальною достатністю та забезпеченням зростання національної економіки.

Як вже зазначалось, комплексних досліджень щодо класифікації податкових методів дуже мало, що не дає змоги з'ясувати, яким чином можна систематизувати ці методи. Так, Н. Заріпова поділяє податкові методи на методи макро- та мікрорівня. На макрорівні податкові методи використовуються для регулювання макропоказників таких, як ВВП, рівень інфляції, інвестиційний клімат тощо. На мікрорівні податкові методи впливають на розвиток окремих галузей, підприємств тощо [3]. В. Гланц також поділяє податкові методи на методи, що використовуються на мікрорівні та на макрорівні [1]. Слід зазначити, що такий підхід до класифікації податкових методів є дуже поверховим і не відображає усієї складності та функціональної спрямованості цих методів державного регулювання.

Н. Крючкова досліджуючи механізм податкового регулювання, зазначає, що податкове

регулювання можна класифікувати за такими ознаками: за рівнем впливу (загальнодержавне і місцеве); за ступенем регламентації (на рівні законодавчої влади та місцевого самоврядування); за тривалістю дії (довгострокові та оперативні) [6]. Така класифікація податкового регулювання дає можливість зрозуміти, що податкові методи, за допомогою яких реалізується податкове регулювання, можуть застосовуватись як урядом, так і органами місцевого самоврядування у межах їх повноважень. При цьому результати від використання певних податкових методів можуть давати результати як відразу після їх запровадження, так і через певний проміжок часу.

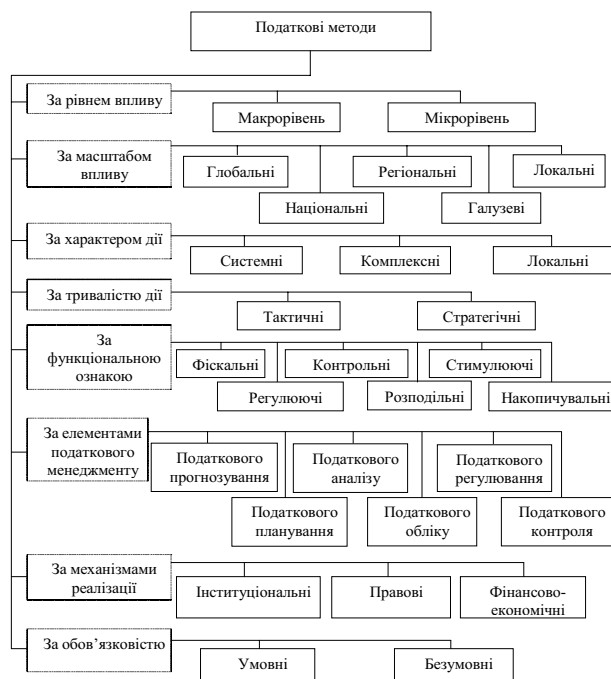
Є. Лазарева та І. Ясенова досліджуючи систематизацію заходів податкового стимулювання в інноваційній діяльності, подають детальну класифікацію заходів податкового стимулювання у трьох частинах: класифікація заходів податкового стимулювання; класифікація об'єктів інноваційної сфери, на які спрямовані заходи податкового стимулювання; класифікація інструментів податкового стимулювання [7]. З цих трьох частин найбільшу цікавість для нашого дослідження викликає перша частина – класифікація заходів податкового стимулювання. Відкидаючи класифікацію заходів податкового стимулювання, що пов'язана з інноваційною діяльністю, увагу слід звернути на класифікацію податкового стимулювання за масштабом (глобальний, національний, регіональний, галузевий, локальний) та за механізмами (інституціональне, правове, фінансово-економічне) [7].

Як бачимо з вищевикладеного, більшість науковців схиляється до класифікації податкових методів за масштабом, рівнем впливу, тривалістю дії. Але є й інші важливі ознаки, за якими можна класифікувати податкові методи. Так, А. Кізіма та І. Кушнірик зазначають, що існують такі види інструментів податкового регулювання за характером дії, а саме: системні, комплексні та локальні [5]. Оскільки податкові методи реалізуються за допомогою податкових інструментів, то відповідно і податкові методи можна класифікувати за характером дії.

Узагальнивши вищевикладене, можна запропонувати класифікувати податкові методи за такими ознаками: за рівнем впливу; за масштабом впливу; за характером дії; за тривалістю дії; за функціональною ознакою; за етапом податкового менеджменту; за механізмами реалізації; за обов'язковістю. На підставі визначених ознак класифікації податкових методів пропонуємо класифікувати ці методи наступним чином (рисунок).

Розкриємо сутність кожного з наведених на рисунку податкових методів. Податкові методи

можуть впливати на економічні процеси як на макрорівні, так і на мікрорівні. Податкові методи макрорівня спрямовані на забезпечення зростання ВВП країни, стримування безробіття, зменшення бюджетного дефіциту тощо. На мікрорівні податкові методи стимулюють розвиток підприємництва, зменшення тіньового сектора, збільшення прибутковості підприємств тощо.

Пропонована класифікація податкових методів

Примітка: джерело: розробка автора.

За масштабом впливу податкові методи можуть бути:

- 1) глобальними, які впливають на економічні взаємовідносини між країнами, зокрема створення офшорних зон стимулює провадження бізнесу іноземцями в деяких країнах;
- 2) національні – регулюють взаємовідносини між платниками податків і державою, встановлюються на законодавчому рівні та є обов'язковими для кожного громадянина;
- 3) регіональні – податкові методи, що застосовуються для певної адміністративно-територіальної одиниці (встановлення спеціальних податкових режимів, вільних зон торгівлі тощо);
- 4) галузеві – податкові методи, що надають певні преференції або, навпаки, створюють умови, які обмежують діяльність певної галузі чи споріднених галузей національної економіки;
- 5) локальні – податкові методи, що застосовуються до певних відокремлених суб'єктів або

груп суб'єктів господарювання (спрощені режими оподаткування, штрафні санкції тощо).

За характером дії розрізняють такі податкові методи: системні – методи, які визначені на рівні законодавства й обумовлені національними особливостями податкової системи країни (загальна система оподаткування, запровадження альтернативних систем оподаткування тощо); комплексні – методи, що охоплюють адміністрування окремих податків для певних груп платників (спеціальні податкові режими); локальні – методи, які пов'язані з адмініструванням окремого податку або збору (встановлення податкових ставок, визначення податкової бази, обчислення розміру податків тощо).

За тривалістю дії податкові методи бувають тактичні та стратегічні. Тактичні методи спрямовані на розв'язання завдання, яке потребує швидкого вирішення, і результати дії таких методів мають короткий часовий лаг. Стратегічні податкові методи спрямовані на отримання результатів від їх впливу на економіку через значний проміжок часу. При цьому вплив стратегічних податкових методів може одразу мати негативний результат, але з часом ці методи виправдають себе.

За функціональною ознакою можна виділити такі податкові методи:

- 1) фінансово-економічні – методи, що покликані зменшити бюджетний дефіцит та мобілізувати достатню кількість податкових надходжень для виконання державою її функцій;
 - 2) регулюючі – методи, що спрямовані на усунення диспропорцій між суб'єктами господарювання, забезпечення рівності для платників податків шляхом встановлення законодавчих норм і правил поведінки учасників податкової системи;
 - 3) контрольні – методи податкового контролю, до яких відносять проведення перевірок, стягнення податкового боргу, облік платників податків тощо;
 - 4) розподільні – методи, які спрямовані на пропорційний розподіл ВВП між регіонами, галузями, платниками податків;
 - 5) стимулюючі – методи, що стимулюють економічний розвиток шляхом введення спеціальних режимів, податкових канікул, створення вільних економічних зон тощо;
 - 6) накопичувальні – методи, які забезпечують зростання податкових надходжень в структурі бюджетних надходжень країни.
- За елементами податкового менеджменту можна виокремити такі податкові методи:
- 1) методи податкового прогнозування – методи, за допомогою яких здійснюються прогнози податкових надходжень, як на короткострокову, так і на довгострокову перспективу

(фільтраційні, ігрові та експертні методи, поліноміальні методи) [2];

2) методи податкового планування – методи, які за допомогою прогнозних та аналітичних показників дозволяють скласти план бюджетних надходжень на наступні періоди, що є підґрунтям для складання проекту Державного бюджету України;

3) методи податкового аналізу – методи, які використовуються для визначення обсягу, структури та ефективності використання податкових надходжень минулих років;

4) методи податкового обліку – методи, що визначені законодавством і в певному порядку забезпечують нарахування та сплату податків платниками до фіскальних органів відповідного рівня;

5) методи податкового регулювання – сукупність методів, які спрямовані на реалізацію етапів управління податковими відносинами (формування податкової політики, розробка регламентів, адміністрування податків тощо) [9];

6) методи податкового контролю – методи впливу фіскальних органів на підконтрольний об'єкт з метою забезпечення дотримання податкової дисципліни [8].

За механізмами реалізації податкові методи можуть бути: інституціональні – методи, реалізація яких вимагає державної підтримки і суттєвих перетворень (створення вільних економічних зон, офшорних зон тощо); правові – методи, що базуються на внесенні законодавчих змін з метою регулювання економічних процесів; фінансово-економічні – методи, які передбачають стимулювання чи обмеження певних видів економічної діяльності (пряме податкове субсидування, податкові канікули, підвищення мита, встановлення акцизів тощо).

За обов'язковістю можна виділити наступні податкові методи: умовні – методи, що мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими для застосування (встановлення спрощеного оподаткування); безумовні – методи, що вимагають дотримання встановлених на законодавчому рівні процедур їх реалізації (встановлення акцизів).

Зазвичай, що жоден з методів не належить лише до якогось одного з вищезазначених видів класифікації податкових методів. Важливо розуміти, які методи слід застосовувати у кожному конкретному випадку і які наслідки матиме їх використання. Саме для цього й потрібна класифікація податкових методів, яка дозволяє систематизувати ці методи за характерними ознаками. Вдале поєднання податкових методів в процесі регулювання національної економіки дасть можливість забезпечити фіскальну достатність та економічну доцільність.

Висновки

За підсумком здійсненого дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Розглянуто існуючі підходи до систематизації податкових методів. Встановлено, що в науковій літературі досить мало праць присвячено класифікації податкових методів. Більшість науковців у своїх роботах лише перелічують існуючі податкові методи, не намагаючись систематизувати їх жодним чином. Деякі науковці вдаються до класифікації податкових методів за рівнями впливу, за масштабом, за характером дії, за тривалістю дії.

2. Визначено ознаки, за якими можна класифікувати податкові методи. До них у статті віднесено такі: за рівнем впливу; за масштабом впливу; за характером дії; за тривалістю дії; за функціональною ознакою; за етапом податкового менеджменту; за механізмами реалізації; за обов'язковістю.

3. Запропоновано класифікацію податкових методів державного регулювання економіки. У статті подано коротку характеристику для кожного з податкових методів, які наведені у запропонованій класифікації. Кожен з існуючих податкових методів може одночасно належати до різних видів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Глянц В.Н. Сутність та елементи податкового регулювання // Вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 2(31). – С.92–96.
2. Гончарова Л.І. Економічний аналіз у сфері оподаткування як підґрунтя планування та прогнозування податкових надходжень // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9 (99). – С.219–226.
3. Зарипова Н.Д. Содержание и методы налогового регулирования деятельности организаций // Вопросы экономики и права. – 2011. – № 6. – С.161–164.
4. Кириченко А.В. Бюджетно-податкове регулювання в системі державного регулювання економіки // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С.78–82.
5. Кізима А., Кушнірик І. Спеціальні податкові режими як інструмент податкового регулювання // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С.117–127.
6. Крючкова Н.М. Механізм податкового регулювання економічного розвитку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dspase.onu.edu.ua.8080/bitstream/123456789/259/1/5>.
7. Лазарева Є.В., Ясенова І.Б. Систематизація заходів податкового стимулювання інноваційного розвитку економіки // Економічні інновації. – 2012. – Вип. 49. – С.139–147.
8. Рева Д.М. Метод податкового контролю як спосіб контрольного впливу // Право та інновації. – 2013. – № 4. – С.137–149.

9. Свищук А. Теоретичні засади податкового регулювання економіки // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 5. – С.57-67.

10. Тюхтенко Н.А., Карунас С.А. Інструменти та методи державного регулювання сільськогосподарського виробництва // Вісник Бердянського ун-ту менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 1 (13). – С.47-50.

Надійшла до редакції 12.10.2016

Рецензент: д.е.н., проф. А.М. Ткаченко

КЛАССИФИКАЦИЯ НАЛОГОВЫХ МЕТОДОВ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Вагилевич А.А.

В статье предпринята попытка классифицировать налоговые методы в системе государственного регулирования национальной экономики, для этого рассмотрены существующие подходы к систематизации, в частности, по уровням воздействия, по масштабу, по характеру действия, по продолжительности действия. Определены признаки, по которым можно классифицировать налоговые методы: по уровню воздействия; по масштабу воздействия; по характеру действия; по продолжительности действия; по функциональному признаку; за этапом налогового менеджмента; по механизмам реализации; за обязательностью. Приведена общая характеристика для каждого из налоговых методов, которые приведены в предложенной классификации. Доказано, что каждый из существующих налоговых методов может одновременно классифицироваться по различным признакам.

Ключевые слова: государственное регулирование национальной экономики, налоговые методы, налоговая система, классификация.

TAX CLASSIFICATION METHODS IN REGULATION OF NATIONAL ECONOMY

Vahilevych A.A.

The article attempts to classify the tax practices in the system of state regulation of the national economy, for it considered existing approaches to organizing, in particular, exposure levels, the scale, the nature of the action, duration of action. Defined attributes, which can be classified as tax methods: the level of exposure; impact on the scale; Actions in nature; in duration; by function; by stage tax management; mechanisms for implementation; mandatory. It shows the general characteristics for each of the tax techniques that are listed in the proposed classification. It is proved that each of the existing tax practices can simultaneously be classified according to various criteria.

Keywords: government regulation of the national economy, taxation methods, the tax system, classification.